

YEREL İLE EVRENSEL ARASINDA BİR TERCİH

Cyrano De Bergerac, 12 Aralık 2022

<https://hertaraf.com/koseyazisi-yerel-ile-evrensel-arasinda-bir-tercih-3396>

İslam evrensel bir din olarak dünya sahnesinde yer aldı. Evrensel kelimesinden rahatsız olanlar -kendilerini iyi hissedeceklerse- bu kelime yerine cihanşümül kavramını da kullanabilirler.

Hangi kavramı kullanırsak kullanalım kapımız aynı merkeze açılacak ve son yüzyılı hariç tutarsak İslam'ın kuşatıcılığı ile karşı karşıya kalacağız.

Peygamber Aleyhisselam içine doğduğu yerel Arap kültürüne evrensel bir dini tebliğ etti ve bu dönüşümde başarılı oldu.

İslam ahlaken ve kültürel açıdan olduğu gibi devlet düzeni açısından da iktidar oldu.

Peygamberi takiben ortaya çıkan siyasal düzenler de şöyle ya da böyle bu evrenselliği takip ettiler.

Peygamberin vefatından yüzlerce yıl sonra bile Selçuklu ve Osmanlı devlet yönetiminde İslam cihanşümül olarak var oldu.

1800'lerin başından itibaren ortaya çıkmaya başlayan ulusçuluk akımına kadar da İslam, yöneticilerin bütün hatalarına ve suçlarına rağmen kendi ideolojisini evrensel bir çizgide sürdürdü.

İlerleyen süreçte milliyetçilik akımlarının çoğulcu imparatorluk rejimlerini yok etmesiyle birlikte neye uğradığını şaşırان İslam toprakları bu akılsızca yürütülen ırkçılık akımına önce direndiler.

Ancak saldırgan ve yıkıcı bu akım karşısında üstelik bu akımı şiddetle kabul ettirmeye çalışan ceberrut yönetimler nedeniyle geri adım attılar ve yeraltına çekildiler.

Devamında ise onlarca yıl süren direnişin ardından zafere ulaştıklarını düşünerek yanıldılar ve nasıl büyük bir hezimete uğradıklarını farkedemediler.

Bu düşünsel yenilgi ilk olarak kendisini İran İslam Devrimi ile gösterdi.

Devrimin öncüleri çok kısa bir sürede İslam'ın evrensel dünyasından İran'ın yerel dinamiklerine, kültürüne, binlerce yıllık İran tarihine gerilediler. Bir süre sonra korunması gereken İran rejimi, eski devrimcilerin birinci önceliği haline gelmişti.

İran'dan farklı bir seyir izleyen Türkiye'de ise yıllarca yeraltında kalan İslami Hareket 1970'lerden sonra siyasetin öznesi haline gelerek akreditasyonunu tamamladı! İlk yıllarda çokça vurgulanan ümmet olgusu bir süre sonra yerini vatan, millet, bayrak gibi yerel dinamiklere bıraktı.

Ümmetçi bir ideolojiden şanlı tarih mitine, ırkçı bir üstünlük terminolojisinden misakı milli sınırlarına hapsedilmiş kutsal topraklar efsanesine kısa bir sürede toplum kolayca evrildi.

Cezayir, Tunus, Mısır gibi ülkelerde ise ülke rejimleri bu kadarına bile izin vermedi.

Cezayir, Tunus ve Mısır'da belirli aşamaya gelen siyasi hareket bu ülkelerin 'sahipleri'nin akıl tutulması nedeniyle akreditasyonunu tamamlayamadı!

İran, İran yerelleşmesine karşı Ali Şeriatî gibi uluslarüstü düşünürleri çıkarmayı başardı.

Birer ayrık otu olarak ortaya çıksalar da düşünceleri yaygın kanaatler karşısında istisna olarak kalsa da yazdıklarıyla, konuştuklarıyla tarihte bir iz bıraktı Ali Şeriatî ve çok az yol arkadaşı! Diğer ülkelerde ise bu bile gerçekleşmedi.

Burada sorulması gereken soru şu: Türkiye'de evrensel İslam anlayışından uzaklaşarak, İslam'ı yerel bir dinamiğe dönüştürmeye çalışanlara itiraz eden oldu mu?

Bu soruya hemen Mehmet Akif diyerek yanıt verilebilir.

Mehmet Akif bu tavrının bedelini kendi ülkesinde takip edilerek, göz hapsinde tutularak nihayetinde ülkesini terk etmek zorunda kalarak ödedi.

Mehmet Akif'ten sonra ise dönemsel siyasi tavır alışlar dışında bütünsel bir eleştiri ve muhalefet ortaya çıkmadı.

1950'den sonra yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlayan ve dini yapılardan çok edebiyat ortamlarında biçimlenen İslami hareket kendine evrensel bir rota çizemedi.

Başta Necip Fazıl olmak üzere devamında Yedi Güzel Adam konseptinde biçimlenen hareket önceleri evrensel bir çizgide dursa da ilerleyen zamanlarda yerel dinamiklere yanaştı.

Necip Fazıl'ın muhafazakarlığı, Kızıl Sultana karşı Ulu Hakan müdafaası Osmanlı hanedanı ve Osmanlı imparatorluğu ekseninde kurguladığı savunmacı çizgi onu diğerlerinden ayırsa da İslami bir perspektifle varolduğunu düşündüğümüz isimler de yerlilik ve yerellik ekseninde pozisyon aldı.

Yeni cumhuriyetin on yıllarca süren kendine yabancılaşma politikasına karşı tepki olarak doğal şekilde gelişen yerlilik politikası, makul bir çerçeve olsa da kısa sürede ümmet çizgisinin yerel politikalar karşısında gerilemesi doğal bir seyir değildi.

Akif İnan'da gördüğümüz Mescidi Aksa vurgusunun, Cahit Zarifoğlundaki karşımıza çıkan Afganistan ve İslam ümmeti hassasiyetinin aynı iklimi soluyan çevrelerde bir süre sonra başka parametrelere dönüştüğü görüldü.

Cahit Zarifoğlu daha uzun yaşasaydı nasıl bir portreyle karşılaşırız bilmiyoruz. Erdem Beyazıt ise İslamcı bir şair olarak politik angajmanları nedeniyle yerel dinamiklerle ilk barışan isim

oldu diyebiliriz.

Nuri Pakdil'in hayatının son yıllarında, ülke yöneticilerine duyduğu yakınlık sebebiyle esnediğini, Rasim Özdenören'in her zaman olmasa da sistem içi bir muhalif olarak hareket ettiğini gördüğümüzde, evrensellekle yerellik arasında belki de farkında olmadan bir tercihte bulunulduğunu söyleyebiliriz.

Hayatı boyunca yazdıkları ve ortaya koyduklarıyla çizgisinden hiç şaşmayan Sezai Karakoç'un ümmet kavramı yerine İslam Milliyetçiliği tanımlamasını kullanması da ilginçtir. Aynı şekilde Diriliş Partisi tecrübesi de Karakoç'un yerel dinamiklerine ilişkin ipuçları vermektedir. Karakoç'un hayatının eksenini oluşturan Diriliş metaforu, diriliş nesli ideali de onun önceliğinin önce yerel dinamikleri harekete geçirmek olduğunu gösterir.

Adı sayılan 'kanaat önderlerinin' toplumsal gelişimimizdeki emekleri gözardı edilemez elbette. Birçok kavramı içselleştirmemizde, aklımızda ve gönlümüzde yerine oturtmamızda, dönemlerinin bütün yıkıcılığına rağmen bu kavramları koruyup geliştirerek bize aktarmalarında üzerimizdeki hakları ödenemez.

Ancak yazı ve şiir hayatlarında Atasoy Müftüoğlu'nun bütün eserlerinde öne çıkan evrensel İslâmî çizgi yerine, yerelde büyüyen ve gelişen bir hareketi tercih ettiklerini de belirtmeliyiz.

Aynı dönemin ve aynı iklimin kuşağı olan isimler arasındaki bu tercih farkı aynı zamanda düşünsel bir ayrışmaya da işaret etmektedir.